

„LEHETETLEN” KAPCSOLATOK „LEHETETLEN” IDŐKBEN (I.)

*Jegyzetek a XIX. századi horvát folyóiratok magyar és
magyar—horvát anyagából*

BOSNYÁK ISTVÁN

I. TIPOLOGIA HELYETT „KONTAKTOLÓGIA”?

Az egyaránt a Habsburg-birodalom állami kereteiben egzisztáló, de a függőség különböző méreteivel meghatározott magyar és horvát irodalom múlt századi alakulásra nyilván az *összevető* vizsgálatokra alkalmas elsősorban, míg a *kapcsolattörténeti* kutatásoknak — a magyar—horvát politikai és művelődési viszonyok közismerten antagonisztikus jellege miatt — természetesen kevesebb és eleve jóval kisebb az esélye.

Igaz ugyan, hogy a század egyetemes művészet- és irodalomtörténeti korszakai és irányzatai a kelet-közép-európai irodalmak általános „fáziseltolódásain” belül e két nemzet irodalmában nincsenek jelen valami eszményi egyidejűséggel, folyamatos szinkronnal. A tipológiai összehasonlításoknak sem ideálisak tehát a lehetőségei az esetben, ha a század egy-egy meghatározott időszakmentumán *belül* akarunk ilyen vizsgálódásokat folytatni.

Az általános, mindkét irodalomra érvényes „fáziseltolódás”, illetve kelet-közép-európai irodalmi „késés” mértéke ugyanis valamelyest kisebb a XIX. századi magyar irodalom esetében, s ez a körülmény egy-egy időszakban a két irodalom összképében is gyakran a másságot hozza előtérbe a viszonylagos azonosság vagy nagyfokú hasonlóság ellenében.

Igy például a magyar reformkor és a horvát illírismus korát megelőző negyedszázadban — hogy a két társadalom viszonylag szinkronban levő fejlődéstörténeti szakaszait vegyük összevetési alapul — irodalmunkban már jelen van a romantika is a kiteljesedett klasszicizmus

mellett, míg a horvát irodalomban az előbbi teljességgel hiányzik, s az utóbbi sem mondható kilombosodottnak.

A magyar reformkorban, illetve az illírismus első, mozgalmi időszakában viszont a magyar irodalomban már „kifutja” magát a romantika — legalábbis a lírában, ahol tetőpontját is eléri —, hogy a lealkonyuló klasszicizmus mellett immár a realizmus is „kopogtasson” literatúránk ajtaján. Ugyanekkor pedig a horvát irodalomban még a klasszicizmussal elegy romantika van szintéren az illírismus politikai mozgalmának irodalmi kifejezőjeként.

S hasonló módon az abszolutizmus csaknem két évtizede alatt a realizmus még mindig „késik” a horvát irodalomban, ahol továbbra is a klasszicizmussal vegyített romantika az időszakot meghatározó domináns jelenség, míg emitt a „tisza” romantika újabb — epikus — kiteljesedése mellett nemcsak a romantikával elegy realizmus, de utóbbi „tisza” megnyilvánulásai is számolni lehet már.

A dualizmus első két évtizedében a tipológiai aszinkron nem annyira nyilvánvaló ugyan, mint az előbbi társadalomtörténeti időszakban volt, ám a megfelelések, viszonylagos azonosságok mellett továbbra is a különбözés, az eltérés mozzanata áll előtérben. Amíg ugyanis a horvát irodalomnak a kiegyezés utáni negyedszázadában a romantikától gyökeresen elválni alig tudó realizmus dominál, s a *modernának* nevezett megújulás első szakaszára csak 1892 és 1903 között kerül sor, addig a magyar irodalomban a romantikával és realizmussal szembeni progresszív irodalmi oppozíció kezdeti tünetei afféle „közjátékként” már a dualizmus első évtizedében fölsejlenek, hogy a naturalizmus és a preszimbolizmus, s általában a szecesszió előfutárai mintegy másfél évtizeddel a horvát *moderna* színre lépése előtt jelentkezzenek irodalmunkban.

A tipológiai *aszinkronitás* vizsgálatát kínálja tehát elsősorban a két irodalom XIX. századi alakulásrajza — bár természetesen nem csupán azt —, s e körülményt csak még nyilvánvalóbbá teszi az a tény, hogy a múlt század horvát irodalomtörténete nem ismeri a magyar „népieség” rokokóban fogant, Faludtól Petőfiig kiteljesedő, az egész XIX. századi literatúránkon is hol „búvópatakként”, hol valóságos „folyamként” áthaladó, a „nép-nemzeti iskolában” pedig különálló, sajátos irányzattá is váló jelenségét. Aminek viszont ilyen formában a horvát irodalom múlt századi valóságában sem szinkron, sem aszinkron jelenségként nincs megfelelője, viszonyítási alapja, összevetési lehetősége.

Mindezek ellenére — s ugyanakkor mindezek miatt! — mind a klasszicizmus, romantika, realizmus, mind pedig az avantgárd mozgalmak előhírnökei együtteseként felfogott *moderna/modernizmus* változó (irodalomtörténeti) és állandó (művekben/életművekben realizálódott, azaz esztétikai) jelenségei egyaránt vonzó összevetési lehetőséggel, tanulságos tipológiai vizsgálatokkal kecsegtetnek mindkét irodalomban.

Am miféle érdemlegesebb „kontaktológiai” érintkezések után lehetne kutatni a két irodalomnak azon „lehetetlen” századában, amelyben a Mohács utáni „Habsburg-nász” minden negatív történelmi következménye a legdrasztikusabb módon kulminált a horvát—magyar társadalmi, politikai, művelődési, sőt — Jelašić ellenforradalmi, a marxizmus klaszszikusai által is elítélt hadjáratára gondolva — még a hadi viszonyokban is? A kulturális, művészeti, irodalmi és tudományos kölcsönösségnek milyen jelentősebb pozitív tényei, kapcsolattörténeti faktumai után lehetne búvárkodni abban a században, amelyben nemcsak a társadalmi, de a szellemi életet is épp a kölcsönös konfrontáció, a gyakran programatikussá is váló kölcsönös elzárkózás, sőt fanatizmusba torkolló gyűlölködés jellemezte?

Erre a kultúrtörténeti reáliára hívta fel figyelmünket egyik horvát kollégánk, amikor évekkkel ezelőtt filológiai segítséget kértünk A XIX. századi horvát periodika magyar és magyar—horvát anyaga c. kutatási témánkhoz. „Mi itt úgy véljük, lévén hogy a 19. században a magyarok nem voltak népszerűek a mi tájainkon, több adalék, fordítás stb. fordult elő a napilapokban, mint a folyóiratokban” — hangzott az illúziómentes levél kollegiálisan tapintatos ténymegállapítása, melynek igazoltságára sokszor kellett gondolni a mögöttünk maradt bibliográfiái búvárlatunk során. Ugyanakkor azonban nemritkán e tényállás bizonyos árnyalásának a szükségességére is.

Hisz negyedszáz horvát folyóirat mintegy 130 évfolyamának bibliográfiái átböngészése után arra az öröndetes — ha nem is euforikus — megállapításra jutottunk, hogy e periodika XIX. századi történetének hat és fél évtizede — ti. nem számítva a német nyelvű *Lunát* (1826), amely elvétve kaj-horvát adalékokat is közölt, az első horvát folyóirat, a *Danica* csak 1835-ben látott napvilágot — mégiscsak értékes hagyatéka a magyar—horvát historiográfiái, művelődéstörténeti, tudományos, művészeti és irodalmi „kontaktológiának” is.

A két nép történelmi/állami együttélésének interpretálása a folyóiratok szakírásában; a horvát (és más délszláv) etnikum magyarországi szigeteinek és szórványainak társadalmi és művelődési élete a századok során; a Zrínyiek kultusza a folyóiratok szépirodalmában, publicisztikájában és historiográfiájában; magyar táj- és társadalomrajzok a horvát periodika útleírásaiban és a tudósításokban; híradások a magyar irodalmi, színi, képzőművészeti, zenei és tudományos élet jelenségeiről; a magyar irodalom fordításai a horvát folyóiratokban; hungarikák az ott közölt horvát népköltészeti alkotásokban, illetve magyar történelmi események és személyiségek az irodalmi művekben és publicisztikában... Bibliográfiái tallózásaink során a század horvát—magyar kapcsolattörténetének e főbb kérdéskörei sejtettek föl, s noha ezek „extenzív frekventáltsága” olykor csak szerény számú bibliográfiái egységre korlátozódik, az összképben — a XIX. századi horvát folyóiratok magyar és

horvát—magyar anyagában — nyilván a legkisebb mozaikkönek is megvan a maga el nem hanyagolható fontossága.

Egy vázlatos előzetes után (vö.: *Hungarológiai Közlemények*, 1982/3. sz.) most erről az összképről szándékozunk behatóbb áttekintést nyújtani.

II. DANICZA HORVATZKA, SLAVONZKA Y DALMATINZKA

A múlt század horvát folyóiratainak története két teljes és egy csonka — jórészt a jelen századba is átnyúló — irodalomtörténeti szakaszra tagolható.

Az első időszak egybeesik az illírismus hőskorával és inkább latens mint mozgalmi-programmatikus utóéletével, illetve a klasszicizmussal árnyalt horvát romantika korával (1835—1867). A második periódus a horvát realizmus kibontakozásával azonos (1867—1892), míg a csonka harmadik időszak a *moderna* első évtizedére esik (1892—1903), s csupán formális-kronológiai szempontból nevezhető XIX. századi szakasznak; a társadalmi mögöttes, az ekkor megjelenő folyóiratok szellemi-esztétikai orientációja s nem utolsósorban „kontaktológiai” jellegzetessége szempontjából immár egyaránt XX. századi jelenségcsoporttal állunk szemben.

Az *első időszak* két külön időegységre tagolható a periodika tekintetében is: az illírismus hőskorára és az abszolutizmus idejére; az elsőben három, a másodikban hat folyóiratot tart számon a horvát irodalomtörténet.

A zadari *Zora dalmatinska* (1844—1849) mellett, mely inkább a parasztságnak szánt, népnyelven írt és regionalizmussal terhelt művelődési orgánum volt, s a *Kolo* (1842—1853) ellenében, melyet a horvát irodalomtörténet mint a Vraz égisze alatt megjelenő, a horvát irodalomkritikát megalapozó és dilettantizmusellenes folyóiratot tart számon, s réjtett tendenciájának nem az illírismus politikai eszméinek szorgalmazását, hanem épp a Gaj-orgánumokkal való irodalmi és esztétikai opponálást nyilvánítja: az illírismus hőskorának központi, inkább mozgalmi-politikai, mint irodalmi-esztétikai orgánuma a *Novine horvatske* melléklapjaként induló *Danicza Horvatzka, Slavonzka y Dalmatinska*, majd *Danica ilirska*, illetve *Danica* volt 1835—1849 között.

Gajnak e legendássá vált folyóirata a mi részleges — kapcsolattörténeti — vizsgálódásunk szemszögéből nem mondható egyenletesen gazdagnak és kiegyensúlyozottnak. Az Antun Mažuranić segédszerkesztésével induló első évfolyam magyarosításellenes, polémikus hangütése után két „csendes” évfolyam következik (ekkor Dragutin Rakovac a Szerkesztő anonim segédje), hogy aztán 1838 és 1840 között — témánk szempontjából így is mondhatnánk — Rummy Károly György évfolya-

mai következzenek amikor is Vjekoslav Babukić az operatív szerkesztő, s amikor az illírizmus radikális elnyomásellenessége, tehát jórészt egyoldalú, Bécszet taktikai okokból is kímélő Magyarország-bírálatra is eléri első tetőpontját. A Bogoslav Šulek segítségével megjelent évfolyamok (1841—1846) a vita extenzitásának és intenzitásának megcsappanásáról tanúskodnak — kivételnek valamelyest csak az 1841-es évfolyam tekinthető —, hogy aztán a hőskor utolsó, Dimitrije Demeter segítségével realizált három évfolyam „csendes” kezdéssel és véggel, s természetesen a heves 1848-as közjátékkal írja be magát a magyar—horvát kapcsolatok történetébe.

Nem jelenti ez azonban egyúttal azt is, hogy a „csendes” időszakok a mi problematikánk szempontjából jelentéktelenek: amíg a „hevesebb” évfolyamok a magyar—horvát (és más nemzetiségi) viszonyok XIX. századi historiográfiájához szolgálnak igen gazdag adalékokat, ugyanakkor pedig — csak kisebb mennyiségben — a magyar—horvát történelmi kapcsolatokhoz általában is, addig a „csendes” időszakok olyan fontos művészeti, irodalmi és tudományos témaköröket anticipálnak, amelyek majd jelen lesznek a következő félszázad periodikatörténetében is.

Eltelkintve a kapcsolattörténeti témáknak e kronológiai váltakozásától, vagyis a különböző jellegű témakörök időrendi apályától/dagályától, a *Danica* hőskorának vertikális vizsgálata a domináns témakörök tekintetében a következő képet tárja elénk:

1. *A magyar irodalmi élet reformkori jelenségeiről* túlnyomórészt polemikus írásokat közöl Gaj folyóirata. Bírálja például a *Századunk* Csaplovics-cikkét Vörösmartyval kapcsolatban (1840. 47. sz.), a *Hírnök* Kazinczy Gábor-méltatását (1839. 39.), továbbá az *Aurorát* is, amiért 1837-es évfolyamában Pintér Endre Az utolsó Orbita c. novellája gyanánt voltaképpen a cseh Vocel szóról szóra plagizált (!) művét közölte... Romy Károly György — dr. Dragutin Romy néven — a *Figyelmező* 1838. 31. és 32. számával vitázik a magyar irodalmi nyelv állapotával kapcsolatban (*Danica*, 1839. 41.), a folyóirat első évfolyama pedig gúnyos nekrológot közöl „Pavol Szabó”-ról, az esztergomi püspökről és kanonokról, a *Felső-Magyarországi Minerva* 1. számában megjelent, a latin és a magyar nyelv használatáról szóló disztichonja ürügyén (*Danica*, 1835. 38.). S ugyancsak az első évfolyamban olvashatunk lesújtó véleményt a magyar irodalmi nyelv állítólagos lexikai szegénységéről is. Miközben ugyanis egyik hirdetésében a *Danica* felhívja olvasóit „na produženje [pretplate] kritičko-etimologičkoga rečnika magjarskoga jezika po Gerguru Dankovskom”, az addig megjelent A—K szótárrész alapján sietős statisztikát is készít, miszerint a magyarok „saját szókészletük hiányossága és szegényessége miatt” 1988 szót voltak kénytelenek átvenni más népektől, míg „eredeti szavuk”

mindössze 139 van az A—K szókészletben... Vagyis: „1 proti 10” az eredeti és idegen szavak leşújto aránya... (*Danica*, 1835. 29.). Évek múltán viszont az egyik folytatásos közlemény a magyar nyelvészek és irodalmárok túlzottnak minősített buzgalmát pellengérezzi ki, mely arra irányul, hogy a *slavjanština*t kiűzzék a magyar nyelvből, holott az — a *-k* iniciáléjú szerző gazdag példatára szerint is — annak szerves tartozéka (*Danica*, 1845. 29. és 30. sz.). A magyar irodalom és irodalmi nyelv korabeli jelenségeit kritikusan tárgyaló adalékok sorában meg kell aztán említeni a szakfordítást bíráló *Danica*-recenziót is az 1839-es évfolyamból (A magyar magános polgári törvény. Grusz Antal után magyarítá Szekrényesi Endre ügyvéd, Pest 1838), míg affirmatív írásként csak egyet említhetünk: Rummy Károly György *Franja Kazinczy o nemagjarskoj literaturi u Ugarskoj i sdruženiš deržavah* c. írását, bár ez is inkább a reformkor előtti időszakra vonatkozóan nevezhető affirmatívnak. Rummy ugyanis Kazinczy azóta sokat idézett és közismertté vált, Mušickihoz írott 1812. február 5-i levelét állítja cikke gondolati középpontjába, vagyis azt a levelet, amelyben klasszikusunk nemcsak a szerb népköltészet értékeit méltányolja nagy készséggel, hanem szorgalmazza a magyarországi nem magyar nyelvek, kultúrák és irodalmak felvirágoztatását is, ami a Rummy-cikk szerint az aktuális jelenben is példának szolgálhatna... (*Danica*, 1840. 40. sz.).

2. *A magyar színi és zenei életről* csak néhány tudósítás és híradás olvasható a folyóirat hőskorában. Az 1845. 23. szám egyik glosszája például elvitatja a Rákóczi-nóta dallamának magyar voltát, mondván, hogy annak a cseh Ružička a szerzője, a következő évfolyam pedig Liszt Ferenc zágrábi szerepléséről tudósít (1846. 32. sz.). Az egyik polemikus cikk a pesti magyar és német színjátszást veti össze s közben Kapuváry Ferdinánddal vitázik (1839. 47.), míg Rummy Károly György elmarasztaló színi bírálatot közöl Gaal József *Svatoplukjának* bemutatójáról, megállapítván, hogy „a pesti magyar népszínház igazgatósága éles megróvást érdemel, amiért megengedte, hogy ezt a sértő, a népgyűlöletet Magyarországon még az 1839. esztendőben is terjesztő darabot nyilvánosan is bemutassák”... (*Danica*, 1839. 14.).

3. A folyóirat *szépirodalmi anyagában* néhány magyar vagy horvát—magyar történelmi személyiségnek és eseménynek szentelt alkotást is találunk. Báró Bužinski egyik ifjúkori (14 éves korában írt) versében Mátyás király a túlvilágon a Zrínyiekkal társalkodik (*Danica*, 1846. 21.), Demeter viszont Mátyás királyról szóló horvát népéneket variál (1839. 3.), míg Mato Topalović Szigetről versel (1837. 8.), Dragutin Galac pedig Tito Dugonićról (1841. 52.).

4. *A magyar és horvát irodalom történetében egyaránt számon tartott írók és műveik* is fel-felbukkannak a folyóirat hőskorában. Az 1844-es évfolyam például folytatásos ismertetőt közöl Janus Pannoniusról (38., 39. és 40. sz.), míg Werbőczy *Hármaskönyvének* latin és „il-

lír” változatát veti össze a *Danica* (1839. 40.). Zrínyi Péter/Petar Zrinski Viola-énekeinek első és második darabját, valamint az *Adrianskoga Mora Sirena* 1660-as kiadásának szerzői előszavát viszont Gajék úgy teszik ismét közzé, hogy eközben epés szerkesztői tájékoztatót nyújtanak a horvát olvasónak a „hűtlen” költő-bátyáról, Miklósról: „Knjigu ovu [ti. az *Adriai tengernek Syrenáját*] ispisal je najprije zatajivši svoju ilirsku kerv, u magjarskom jeziku grof Nikola Zrinski ban horvatski i veliki župan saladski i šimežki. To jest taj isti, koji je prekrasno naše Medjimurje od horvatskoga kraljevstva, varmedije varaždinske odtergnul i k ugarskomu kraljevstvu, varmediji saladskoj priklopil”... (*Danica* 1836. 3.). Itt említjük meg, hogy a folyóiratban Šafárik egy tájékoztatót közölt XV—XVI. századi „illír nyelvmemlékekről” Hont, Zala és Vas megyéből (1840. 26.), a horvát irodalomban hét évtizeden át tevékenykedő illírpárti Ivan Trnski pedig a magyar—szerb irodalmi kapcsolatok történetében is számon tartott Lukijan Mušickinak szentel emlékverset (1847. 32.).

5. *A magyar irodalom fordítása a Danica* hőskorának tizenöt évében csupán egyetlen — jellegzetes — tétellel szerepel. Az 1840. évfolyam 49., 50. és 51. száma ugyanis Széchenyit közli fordításban (*Marsiljkinja [Marseillaise]. Iz magjarskoga od gr. Stepana Széchenyija. U Pešti, mes. Studenoga 1840.*). A tétel jellegzetessége — a témájától eltekintve is — nyilvánvalóan abban van, hogy mérsékelt nemzetiségpolitikája miatt Széchenyi István nemcsak a románok és szászok körében volt népszerű (vö. *Magyarország története 1790—1848*, Budapest, 1980. 829. p.), hanem az illírismus legfőbb orgánumában is befogadásra talált — egyetlen magyar szerzőként a tizenöt évfolyamban. Közlése egyúttal beszédesen tanúskodik arról a paradoxonról is, hogy a radikálisabb abszolutizmusellenesség a magyar reformmozgalomban a türelmetlenebb nemzetiségpolitikával járt együtt, s fordítva: a konzervatívabb Bécs-ellenesség képviselői a nemzetiségek elmagyarosítása tekintetében jóval mérsékeltabb álláspontot képviseltek (i. m. 983—984. p.) s ennek, mint látjuk, logikus kihatása lett a magyarok és a magyarországi nemzetiségek (esetünkben: a magyarok és horvátok) irodalmi kapcsolataira is.

6. *A magyar—horvát történelmi kontaktusokkal* foglalkozó *Danica*-adatok közül kiemelkedik az 1838-as évfolyam ötrészes, monogramos cikksorozata a horvát és szlavón vitézeknek a magyar—horvát történelemben betöltött szerepéről, valamint A. Tkalčević nyolc folytatásban közölt, egy 1848 nyarára utaló szerkesztőségi jegyzettel külön is aktualizált értekezése a két nép történelmi együttéléséről. S jellemző a folyóirat irányvételére, hogy még ebben az általános historiográfiai témakörben is képviselve van a polémia: Antun Mažuranić például az 1838. 3. számban Tito Dugović magyar vagy nem magyar voltával kapcsolatban vitázik „Gabrien Döbröntey”-vel... Viszont a történelmi együtt-

élés parciális kérdései között felbukkan a Zrínyiek 1849 után — s egészen a századvégig — rendkívül erőteljesnek mutakozó kultusza is, míg a horvátok (és más szlávok) magyarországi múltjával a Habsburg-birodalom egészen belül s külön Alsó-Ausztriára korlátozódva is foglalkozik a folyóirat.

7. *A horvátok (és más nemzetiségek) társadalmi és politikai helyzetéről a reformkori Magyarországon* több szempontból s meglehetősen rendszerességgel írnak Gajék. A pesti, felső-magyarországi, gömöri stb. tudósítások a nemzetiségek hátrányos helyzete mellett az öntudatra ébredés pozitív jelenségeit is fel-felmutatják a horvátországi olvasónak, miközben a kritikai helyzetfeltárás láthatóan megfontolt, tervszerű szerkesztéspolitikai eszköze az átvétel: a *Serbski letopis* mellett például a *Češke wčele* és *Česki cvet* is igen gyakran szerepel a *Danicában* a kritikai helyzetfeltárás forrásaként. (Az utóbbiból egyebek közt Rumynak is több írását újraközlik.) S ugyancsak jellemző, hogy a kishírektől a statisztikai adatok közléséig a látszólag legjelentéktelenebb apróságokat is tervszerűen a nemzetiségek társadalmi helyzete közvetetten bíráló feltárási szolgálatába állítja a *Danica*; az 1845-ös évfolyam egyik száma például kommentár nélkül közli az amúgy is eléggé beszédes hivatalos statisztikát, miszerint az osztrák császárságban jelenleg (1845) 41 politikai lap jelenik meg, s ebből 17 német, 12 olasz, 7 pedig magyar nyelven, míg az össz szláv nyelvekre mindössze 4 újság jut . . . Itt említjük meg Ivan Kukuljević folytatásos útbeszámolóját is a *Danica* 1847-es évfolyamából, amelyben a szerző stájerországi, bécsi, pesti és pozsonyi úti élményeiről számol be, miközben az ottani nemzeti ségek (így a horvátok) életét is érinti.

8. *A horvátok (és más nemzetiségek) művelődési jelenének a reformkori Magyarországon* Gajék természetesen ugyancsak nagy teret szentelnek. Természetesen s mintegy a korszerű magyar marxista historiográfia azon megállapítását is igazolva, hogy az illírizmus mozgalmában a nemzeti küzdelem a kultúra és művészet területén is folyt, miközben „A magyar lapok ellenségesen szemlélték a nagy akadályok leküzdése árán fejlődő horvát kultúrát, művészetet” (*Magyarország története 1790—1848. i. m. 1156. p.*). A *Danica* viszont e küzdelemben nemcsak a szlavóniai és horvátországi művelődési élet afirmatív és kritikai taglalásával, hanem a Dráván túli horvát (és más nemzetiségi) kultúrintézmények és orgánumok létrehozását vagy fejlesztését sürgető adalékaival is folyamatosan részt vett. Cikkezett, például, a mintegy 5 millió magyarországi szlávok tudományos életének megalapozására hivatott szlavisztikai tanszék felállítási kísérleteiről a pesti egyetemen (1841), a pesti színház alkalmi nemzetiségi előadásairól (1839), a még Pesten székelő Maticáról (1844), a szláv nyelvek és irodalmak fejlődését szorgalmazó társaság („Društvo za izdavanje »Zore« i za unapređenje slavjanskog jezika i literature u Budimu i Pešti”) működéséről (1839), az

„illír fiatalok” pécsi olvasóköréről (1839) és az illirizmus szegedi térhódításáról (1840), továbbá a Budán és Pesten megjelenő szerb lapokról (*Serbski narodni list*, 1835; *Peštansko-Budimski Skoroteča*, 1842; *Slavjanka*, 1847), továbbá Vraznak a Magyarország területéről való gyűjtést is tartalmazó népdalkötetéről (*Narodne pesmi ilirske, sakupljene po Štajerskoj, Kranjskoj, Koruškoj i zapadnoj strani Ugarske*, 1839) s a magyarországi szerbek irodalmáról általában is (1846). A szláv nemzetiségek közös kultúrérdekeit képviselő, illetve a külön szerb és horvát művelődési intézmények és orgánumok szerepeltetése mellett a *Danica* több ízben is foglalkozik — átvételek révén — a magyarországi szlovákok művelődési életének fogyatékoságaival; e kritikus helyzetfeltárások közül kiemelkedik a Šafárik nyomán folytatásokban közölt kultúrtörténeti polémia — egyebek közt — gróf Telekivel és „Andrej Dugoníc”-tyal . . . (Vö. 1835. 35—38. sz.).

(Folytatjuk)

Orrszarvó, 1985